

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра економічної та соціальної географії

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Географія ризиків та сталий розвиток

для студентів
галузь знань 10 Природничі науки
спеціальність 106 Географія
освітній рівень Магістр
освітня програма Урбаністика та регіональний розвиток
вид дисципліни обов'язкова

Форма навчання	<u>денна</u>
Навчальний рік	<u>2023/2024</u>
Семестр	<u>1</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>6</u>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<u>українська</u>
Форма заключного контролю	<u>залік</u>

Викладачі: **Кононенко Олена Юріївна**, доцент кафедри економічної та соціальної географії, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Левицька Ольга Леонідівна, асистент кафедри економічної та соціальної географії, кандидат географічних наук

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)
на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2023

Розробник: **Кононенко Олена Юрїївна**, доцент кафедри економічної та соціальної географії, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри _____

(Костянтин МЕЗЕНЦЕВ.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Протокол № 11 від « 13 » 06 2023 р.

Схвалено науково - методичною комісією географічного факультету

Протокол від «26» 08 2023 року № 6

Голова науково-методичної комісії _____

(підпис)

(Наталія КОРОГОДА)

(ім'я та прізвище)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у студентів здатності розв’язувати складні наукові задачі та практичні проблеми пов’язані з просторовими особливостями поширення небезпечних процесів і явищ, що становлять загрозу сталому розвитку суспільства, оволодіння сучасними методами оцінки рівнів небезпеки, а також формування навичок застосування набутих знань при прийнятті управлінських рішень в умовах недостатності інформації.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1) знати закономірності розвитку і розміщення виробництва та природних ресурсів в світі та Україні, особливості прояву глобальних проблем людства, етапи формування політичної карти світу, характеристику світового господарства, його основних складових частин, особливості протікання фізичних та хімічних процесів, що відбуваються в процесі негативного впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище;

2) вміти аналізувати складні процеси в системі: «навколишнє середовище – людина – економіка», виявляти причинно-наслідкові зв’язки, що виникають суспільно-географічних комплексах, відстоювати свою позицію при обговоренні проблем сталого розвитку.

3) володіти базовими навичками роботи з картографічними джерелами, програмним забезпеченням для користування Інтернетом, роботи з нормативно-правовими документами.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Розкриваються поняття про ризики та їх просторовий вимір, напрями і методи управління ними на різних ієрархічних рівнях. Надається характеристика географічних особливостей поширення основних ризиків: природних, техногенних, екологічних, соціальних, економічних, політичних. Розкривається роль і значення сталого розвитку як механізму згладжування ризиків через: 1) теоретичні моделі еколого-безпечного розвитку, спрямовані на вирішення глобальних проблем людства; 2) систему міжнародних документів ООН, у яких розкриваються базові поняття сталого розвитку; 3) індикатори сталого розвитку країн і регіонів, що дозволяють виявити території з найвищим рівнем загроз; 4) економічні та нормативно-правові механізми згладжування основних загроз та переходу на екологічно безпечну траєкторію розвитку.

Навчальна дисципліна «Географія ризиків та сталий розвиток» є однією зі складових комплексної підготовки фахівців рівня «Магістр», спеціальності «Географія» освітньої програми «Урбаністика та регіональний розвиток».

4. Завдання дисципліни «Географія ризиків та сталий розвиток» полягають у наданні студентам загальних та фахових компетентностей, передбачених освітньою програмою комплексної підготовки фахівців рівня «Магістр», спеціальності «Географія» освітньої програми «Урбаністика та регіональний розвиток»:

- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК 3);
- здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК 4);
- здатність до використання законів, теорій, концепцій і парадигм сучасної географії, історії розвитку географічних досліджень та ідей для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації. (СК 1);
- здатність до наукового аналізу сучасних проблем та особливостей взаємодії природи й суспільства із застосуванням принципів раціонального використання територіальних ресурсів, основ законодавства у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку і планування територій для розроблення пропозицій з оптимізації природокористування та забезпечення сталого розвитку регіонів (СК 2);

- здатність розробляти та сприяти впровадженню регіональних програм сталого розвитку територій, здійснювати геопланування територій різного ієрархічного рівня (СК 4);
- здатність здійснювати фахову оцінку програм, стратегій і планів розвитку територій, процесів глобалізації, регіоналізації та урбанізації у світі, проводити їхню геоекологічну й суспільно-географічну експертизу та моніторинг (СК 5);
- здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем природокористування, геопланування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та екологічні наслідки управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку (СК 7).

5. Результати навчання за дисципліною: (описуються з детальною достовірністю для розробки заходів оцінювання)

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація*; 4. автономність та відповідальність*)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	предмет, об'єкт, напрями дослідження, географії ризиків та сталого розвитку	лекція	Контрольна робота, 60% правильних відповідей, залік	5%
1.2	показники, індикатори та методика оцінки сталого розвитку міст та регіонів	лекція, реферат		5%
1.3	теорії і концепції екологоорієнтованого соціально-економічного розвитку	лекція		5%
1.4	поняття про ризики та основні загрози сталому розвитку	лекція		5%
1.5	механізм та інструменти забезпечення сталого розвитку	лекція		5%
1.6	загрози сталому розвитку України, механізми та ресурси забезпечення сталого соціально-економічного розвитку	лекція		5%
1.7	загрози сталому економічному розвитку територій та можливості їх нейтралізації	лекція		5%
1.8	загрози сталому соціальному розвитку територій та можливості їх нейтралізації	лекція		5%
1.9	загрози сталому екологічному розвитку територій та можливості їх нейтралізації	лекція		5%
1.10	особливості забезпечення та ризики сталого розвитку міст	лекція		5%
2.1	здійснення пошуку та систематизації інформації щодо сталого розвитку країн і регіонів, робота з науковою літературою	семінарські заняття, підготовка реферату	виступи та доповнення на семінарських роботах, дискусія, захист реферату	5%
2.2	проведення порівняльного аналізу сталого розвитку країн та регіонів	семінарські заняття		5%
2.3	робота з картографічними джерелами, сайтами що містять аналітичні дані, статистику, доповіді щодо сталого розвитку	семінарські заняття		5%
2.4	виявлення проблем сталого розвитку територій різного ієрархічного рівня	семінарські заняття		5%

заповнюється за необхідністю, наприклад для практик, лабораторних курсів тощо.

*

2.5	виявлення прогалин у нормативно-правовій базі України, що є загрозою сталому розвитку	семінарські заняття		5%
2.6	визначення пріоритетів сталого розвитку регіонів з урахуванням гостроти основних загроз	семінарські заняття		5%
3	комунікація: вміння генерувати нові ідеї та аргументи при обґрунтуванні напрямів сталого розвитку міст та регіонів, спираючись на навички комунікації, креативності та самореалізації	семінарські заняття	Виступи, доповнення на семінарах, дискусія, залік	10%
4.	автономність та відповідальність вміння приймати та відстоювати управлінські рішення щодо вибору механізмів та інструментів сталого розвитку в умовах недостатності інформації	семінарські заняття, дискусії	Виступи, доповнення на семінарах, дискусія, залік	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код) Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9
1. Вміти виявляти, ставити та розв'язувати науково-прикладні проблеми, здійснювати критичну оцінку прийнятих рішень (ПР-5)									
2. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки. (ПР-8)	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоекологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму.(ПР-11)									

Результати навчання дисципліни (код) Програмні результати навчання (назва)	1.10	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3	4
1. Вміти виявляти, ставити та розв'язувати науково-прикладні проблеми, здійснювати критичну оцінку прийнятих рішень (ПР-5)					+	+	+	+	+
2. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки. (ПР-8)	+								
3. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоекологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму.(ПР-11)		+	+	+					

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів: рівень досягнення поставлених цілей навчання визначається за результатами письмових контрольних робіт, виступів на семінарських заняттях, участю у дискусії та підготовки рефератів.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

- результати навчання – **1.1 – 1.10 (знання)** – до 5% за кожен;
- результати навчання – **2.1-2.6 (вміння)** - до 5% за кожен;
- результати навчання – **3 (комунікація)** - до 10%;
- результати навчання – **4 (автономність та відповідальність)** – до 10%

7.2 Організація оцінювання:

У курсі передбачено 2 змістових частини. Заняття проводяться у вигляді лекцій та семінарських занять. Завершується дисципліна заліком.

Впродовж семестру проводяться тематичні контрольні роботи у вигляді тестів та запитань з розгорнутими відповідями після завершення розгляду відповідних тем. Набуття студентами знань та навичок також оцінюється під час їх виступів на семінарах, участю у дискусіях, написанні рефератів на задані теми. Для студентів, що впродовж семестру не набрали мінімальної кількості балів (60 балів) проводиться заключна семестрова контрольна робота з максимальною кількістю балів – 40. Обов'язковим для отримання заліку є відпрацювання семінарських робіт, підготовка реферату на визначену тему до початку залікової сесії.

Підсумкове оцінювання не проводиться і студент отримує оцінку відповідно до виконання основних видів робіт впродовж семестру.

Загалом формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (друга редакція), що введено в дію наказом Ректора № 170-32 від 11 квітня 2022 року.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і практичних занять

№ п/п	Назва теми*	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
Розділ 1, „Теоретичні основи регіонального аналізу ризиків і загроз соціально-економічного розвитку міст та регіонів”				
1	Вступ. Тема 1. Мета, завдання і структура курсу «Географія ризиків та сталий розвиток». Поняття про ризик	2	1	9
2	Тема 2 Географія природних ризиків	2	2	9
3	Тема 3. Географія техногенних ризиків	1		9
4	Тема 4. Сучасні механізми управління ризиками	2	2	9
5	Тема 5. Аналіз наукових теорій і концепцій в контексті ідей сталого розвитку	2		9
6	Тема 6. Принципи та система індикаторів сталого розвитку	2	2	9
7	Тема 7. Суспільно-географічний механізм реалізації ідей сталого розвитку. Особливості застосування механізмів сталого розвитку на різних ієрархічних рівнях	1		9
8	Тема 8. Механізми забезпечення сталого розвитку міст	2	1	9
Контрольна робота 1				
Розділ 2 “Географія сталого розвитку міст та регіонів”				
9	Тема 9. Просторова поляризація економічного розвитку та її соціальні та екологічні наслідки	2		9
10	Тема 10. Демографічні загрози в сучасному світі	2	2	9
11	Тема 11. Загрози в сфері зайнятості, освіти та охорони здоров’я	2		9
12	Тема 12. Можливості збереження природної основи суспільного розвитку в контексті загострення екологічних проблем	2	2	9
13	Тема 13. Проблема зміни клімату та механізми реагування на неї на різних ієрархічних рівнях	2		9
14	Тема 14. Географічні відмінності у рівнях забезпеченості міст і регіонів водними і лісовими ресурсами	2	2	9
15	Тема 15. Відмінності у рівнях сталого розвитку міст та регіонів України: сучасний стан та тенденції	2		9
Контрольна робота 2				
ВСЬОГО		28	14	135

Загальний обсяг 180 год, в тому числі:

Лекцій – 28 год.

Семінари - 14 год.

Консультації - 3 год.

Самостійна робота - 135 год.

9. Рекомендовані джерела:

Основна:

1. Кононенко О.Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку: навчальний посібник. – К.: ДК «Прінт-Сервіс», 2016. – 109 с.
2. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: вектори реального поступу: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. – 864 с.
3. Крамарев Г.В. Теоретичні аспекти забезпечення сталого розвитку промисловості України – Харків, 2019 – 559 с.
4. Гречко Т.К., Лісовський С.А., Романюк С.А., Руденко Л.Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навчальний посібник – Херсон: Грінв Д.С., 2015. – 264 с.
5. Національна парадигма сталого розвитку України / Нац. акад. наук України, Держ. установа / За заг. ред. Б. Є. Патона. - К.: Держ. установа "Ін-т економіки природокористування та сталого розв. Нац. акад. наук України", 2012. - 71 с.
6. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на ХХІ століття» (2012-2012) / За ред. Руденко Л.Г. – К.: Академперіодика, 2014. – 359 с.
7. Madu, Christian N. Handbook of disaster risk reduction & management: Climate change and natural disasters. World Scientific Publishing Company, 2017.

Статті для самостійного опрацювання впродовж семестру (одна стаття на вибір студента):

1. Bina O. The Green Economy and Sustainable Development: An Uneasy Balance? Environment and Planning C: Government and Policy. 2013;31(6):1023-1047. doi:10.1068/c1310j
2. Harriet Bulkeley & Michele Betsill (2005) Rethinking Sustainable Cities: Multilevel Governance and the 'Urban' Politics of Climate Change, Environmental Politics, 14:1,42-63, DOI: 10.1080/0964401042000310178
3. Korhonen J., Honkasalo A, Seppälä J. Circular Economy: The Concept and its Limitations, Ecological economics, 2018, Vol. 143 doi.:10.1016/j.ecolecon.2017.06.041
4. Jeffrey K. Seadon Sustainable waste management systems, Journal of Cleaner Production, 2010, Vol. 18 doi:10.1016/j.jclepro.2010.07.009
5. Briceno T. The role of social processes for sustainable consumption, Journal of Cleaner Production, 2006, Vol. 14 doi:10.1016/j.jclepro.2006.01.027
6. Hongtao Yi Clean energy policies and green jobs: An evaluation of green jobs in U.S. metropolitan areas, Energy Policy, 2013, Vol. 56 doi:10.1016/j.enpol.2013.01.034
7. Steg L., Vlek Ch. Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda, Journal of Environmental Psychology 2009, Vol. 29 doi:10.1016/j.jenvp.2008.10.004
8. Jayachandran S. The roots of gender inequality in developing countries, Annual Review of Economics, 2015, Vol. 7 doi:10.1146/annurev-economics-080614-115404

9. Ellabban O. Renewable energy resources: Current status, future prospects and their enabling technology, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 2014, Vol. 39 doi:10.1016/j.rser.2014.07.113
10. Araos M. Climate change adaptation planning in large cities: A systematic global assessment, *Environmental Science and Policy*, 2016, Vol. 66 doi:10.1016/j.envsci.2016.06.009
11. Wackernagel M. National natural capital accounting with the ecological footprint concept, *Ecological Economics*, 1999, Vol. 29 doi.org/10.1016/S0921-8009(98)90063-5
12. Lichtfouse E., Navarrete M., Debaeke P., Souchère V., Alberola C., Ménéssieu J. (2009) *Agronomy for Sustainable Agriculture: A Review*. In: Lichtfouse E., Navarrete M., Debaeke P., Véronique S., Alberola C. (eds) *Sustainable Agriculture*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2666-8_1

Додаткова:

1. Денисенко О.О. та ін. Природно-техногенна безпека України та її регіонів: нові підходи до реалізації управлінського механізму:[Аналітична записка]// О.О.Денисенко, Л.В.Мельник, А.Л.Мельничук, О.О.Кривець, Р.С.Філософ. –К., 2015. – 20 с.
2. Дронова О.Л. Фактори ризику техногенних надзвичайних ситуацій в Україні / О.Л. Дронова; Нац. акад. наук України, Ін-т географії. - К.: Ін-т географії, 2011. - 268 с.
3. Лісовський С.А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах України / С.А. Лісовський. - К.: Інститут географії, 2009. – 300 с.
4. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні. – Монографія. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 194 с.
5. Оцінка виконання стану підсумкових документів Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоханнесбург, 2002) в Україні / За ред. Л.Г. Руденко – К.: Академперіодика, 2004. – 208 с.
6. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття» – Пер. з англ. - К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
7. Регіональні відміни природно-техногенної безпеки в Україні / монографія за ред. Олійника Я.Б.. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – 223 с.
8. Розвиток України в умовах глобалізації та скорочення природно-ресурсного потенціалу /М.М. Коржнєв, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, М.М. Курило та ін. НАН України, Ін-т телекомунікацій і глобал. інформац. простору. – К.: Логос, 2009. - 195 с.
9. Сталлий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього / За ред. акад. НААН України М. А. Хвесика. - К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розв. НАН України», 2012. – 465 с.
10. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія / В.Г. Потапенко – К.: НІСД, 2012. – 360 с.
11. Стратегія сталого розвитку: підруч. для вищ. навч. закл. / Боголюбов В. М. - Херсон : Олді-плюс, 2012. - 444 с.
12. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К.: Либідь, 2002. – 470 с.
13. Brunn, S.D., Dronova O., Kononenko Slavutych atomograd as the last ideal city of the USSR: Challenges and adaptation mechanisms of resilience. *GeoJournal*, 2020.
14. Кононенко О.Ю., Дронова О.Л. Концепція міського метаболізму як підґрунтя для розбудови циркулярних міст в Україні. *Український географічний журнал*. 2022, № 1, С. 36-46.